

Ovaj Vodič je objavljen
uz podršku OAK Foundation
Fondacija lokalne demokratije
je odgovorna za sadržaj ovog dokumenta
i stavovi koji su u njemu izneseni
ne odražavaju stavove OAK Foundation.

Bilten br. 20 • Pravni vodič za Bosnu i Hercegovinu • Izdavač: Fondacija lokalne demokratije Sarajevo • Urednica: Jasmina Mujezinović • Autori: Amer Homarac i Jasmina Mujezinović • Lektorica: Gordana Bosić • Štampa: CPU Sarajevo • Za informacije obratite se Fondaciji lokalne demokratije, Bravadžiluk bb, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina • Tel/Fax: + 387 33 236 899, 237 240 • e-mail: adl@bih.net.ba • Web: www.fld.ba
• Godina izdavanja: 2012.

**PRAVNI VODIČ
ZA BOSNU I HERCEGOVINU**

Sarajevo, 2012. godine

SADRŽAJ

Uvod	6
Socijalna zaštita	8
Kojim propisom se regulišu prava iz oblasti socijalne zaštite?	8
Ko se osigurava socijalnom zaštitom?	9
Ko su korisnici socijalne zaštite?	9
Koja su prava iz socijalne zaštite?	10
Gdje se ostvaruju prava iz oblasti socijalnog osiguranja?	11
Zdravstvena zaštita	12
Kojim propisom je regulisana zdravstvena zaštita?	12
Šta obuhvata zdravstveno osiguranje?	13
Šta obuhvata zdravstvena zaštita?	13
Kako se stiče pravo na zdravstvenu zaštitu?	14
Ko ima pravo na obavezno zdravstveno osiguranje?	15
Gdje se ostvaruju prava iz primarne zdravstvene zaštite?	15
Osnovna prava civilnih žrtava rata	17
Osnovna prava civilnih žrtava rata u Federaciji Bosne i Hercegovine	17
Osnovna prava civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj	20
Obrazovanje	22
Obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine	22
Obrazovanje u Republici Srpskoj	24
Obrazovanje u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine	26
Posredovanje u zapošljavanju	28
Posredovanje u zapošljavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine..	28
Posredovanje u zapošljavanju u Republici Srpskoj	30
Posredovanje u zapošljavanju u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine	31
Ljudska prava i diskriminacija u Bosni i Hercegovini	33

UVOD

Fondacija lokalne demokratije je, uz finansijsku podršku OAK Foundation, pripremila materijale za Vodič kroz prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata, zaštite porodice sa djecom, zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja, radnog prava i zapošljavanja, zabrane diskriminacije za potrebe žena žrtava rata, žrtava nasilja u porodici, samohranih majki, žena žrtava trgovine ljudima, žena-majki na socijalnoj margini, s ciljem lakšeg snalaženja u pravnoj regulativi i procedurama prilikom ostvarivanja prava iz navedenih oblasti u Bosni i Hercegovini. Ideja za stvaranje ovog "Pravnog vodiča za BiH" javila se kao rezultat rada i iskustva Fondacije lokalne demokratije na implementaciji mnogobrojnih projekata kojima se štite prava ranjivih kategorija građana i građanki.

Tokom dugog niza godina rada uočeno je da postoji problem neodgovarajućeg poznavanja postojećih pravnih propisa i nepostojanja odgovarajućeg dokumenta – pravnog vodiča, čime se ranjivim kategorijama građana, te posebno građanki BiH, onemogućava ostvarivanje pripadajućih prava.

Vodič daje kratki pregled osnovnih prava koja predstavljaju temelj za osiguravanje osnovnih životnih potreba.

Osnovna teza autora ovog Vodiča jeste da u Bosni i Hercegovini postoji pravni sistem koji omogućava svakom čovjeku da ostvari osnovna prava. Nedostatak informacija i znanja kako ostvariti ova prava rezultira daljnom marginalizacijom ionako osjetljivih kategorija – žena samohranih majki, žrtava nasilja u porodici, žrtava rata, trgovine ljudima itd. Zbog toga im Vodič nudi informacije koja ta prava imaju, te na koji način ih mogu ostvariti u smislu – koja institucija sistema je nadležna

za ostvarivanje kojeg prava i na koji način. Naime, samo sa adekvatnim informacijama i znanjima ove žene će imati mogućnost da same krenu u proces ostvarivanja svojih, zakonima propisanih, prava.

Nadamo se da će podaci iz Vodiča kroz prava pomoći osigurati kvalitetnije prepoznavanje načina rada nadležnih institucija, te će time omogućiti ostvarivanje prava navedenih kategorija na ispravan i legitiman način.

FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE

SOCIJALNA ZAŠTITA

Kojim propisom se regulišu prava iz oblasti socijalne zaštite?

Propisi kojima su regulisana pitanja obima i oblika zaštite građana i njihovih porodica kao i način i uslovi korištenja prava iz socijalne zaštite su:

- a) U Federaciji BiH uređeno je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine FBiH, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09);
- Unsko-sanski kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti, civilnim žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službeni glasnik USK, br. 5/00, 7/01);
 - Posavski kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti (Narodne novine Posavskog kantona, br. 5/04, 7/09);
 - Tuzlanski kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 12/00, 5/02, 13/03, 8/06, 11/9);
 - Zeničko-dobojski kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine Zedo kantona, br. 13/07);
 - Bosansko-podrinjski kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, br. 10/00, 5/03);
 - Srednjobosanski kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti porodice sa djecom i zaštiti civilnih žrtava rata (Službene novine Srednjobosanskog kantona, br. 10/05, 02/06);

- Hercegovačko-neretvanski kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti (2005. godina);
 - Zapadnohercegovački kanton – Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom (Narodne novine Zapadnohercegovačkog kantona, br. 16/01, 11/02, 4/04 i 9/05);
 - Kanton Sarajevo – Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine Federacije BiH, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 17/10);
 - Kanton 10 – Zakon o socijalnoj zaštiti (Službeni glasnik, br. 5/98).
- b) U Republici Srpskoj to je Zakon o socijalnoj zaštiti (Službeni glasnik RS, br. 05/12).
- c) U Brčko Distriktu BiH to je Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 1/100, 4/04, 19/07, 2/08, 1/03).

Ko se osigurava socijalnom zaštitom?

Socijalnom zaštitom osiguravaju se građani koji su nesposobni za rad, koji nemaju sredstva za život i koji nemaju srodnika koji su zakonom obavezni i u mogućnosti da im osiguraju izdržavanje, građanima i pojedincima koji svojim radom i po osnovu rada, kao i po osnovu imovinskih prava usljed posebnih okolnosti ne mogu osigurati dovoljno sredstva za zadovoljavanje životnih potreba.

Ko su korisnici socijalne zaštite?

U Federaciji BiH to su:

- djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena i zapuštena djeca,
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
- lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju,
- materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica,
- stara lica bez porodičnog staranja,
- lica sa društveno negativnim ponašanjem,
- lica i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

U Republici Srpskoj to su:

- dijete:
 - bez roditeljskog staranja,
 - sa smetnjama u razvoju,
 - čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
 - žrtva nasilja,
 - žrtva trgovine djecom,
 - sa društveno neprihvatljivim ponašanjem,
 - izloženo socijalno rizičnim ponašanjima,
 - kome je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita.
- punoljetno lice:
 - materijalno neobezbijeđeno i za rad nesposobno lice,
 - sa invaliditetom,
 - starije, bez porodičnog staranja,
 - sa društveno negativnim ponašanjem,
 - žrtva zloupotrebe psihoaktivnih supstanci,
 - žrtva nasilja u porodici,
 - žrtva trgovine ljudima i
 - kome je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita.

U Brčko Distriktu BiH to su:

- maloljetnici:
 - bez roditeljskog staranja,
 - ometeni u fizičkom ili psihičkom razvoju, odgojno zanemareni i zapušteni, čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
 - zlostavljana djeca;
- punoljetne osobe:
 - materijalno neosigurana lica,
 - stara lica bez porodičnog staranja,
 - invalidna lica,
 - lica sa društveno negativnim ponašanjem,
 - ostala lica u stanju socijalne potrebe kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita,
 - zlostavljana lica,
 - samohrani roditelj.

Koja su prava iz socijalne zaštite?

Prava iz socijalne zaštite u FBiH su sljedeća:

- novac i druga materijalna pomoć,
- osposobljavanje za život i rad,
- smještaj u drugu porodicu,
- smještaj u ustanove socijalne zaštite,
- usluge socijalnog i drugog stručnog rada,
- kućna njega i pomoć u kući.

Prava iz socijalne zaštite u Republici Srpskoj su sljedeća:

- novčana pomoć,
- dodatak za pomoć i njegu drugog lica,
- podrška u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju,
- smještaj u ustanovu,
- zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu,
- pomoć i njega u kući,
- dnevno zbrinjavanje,
- jednokratna novčana pomoć i
- savjetovanje.

Prava iz socijalne zaštite u Brčko Distriktu BiH su sljedeća:

- usluge socijalnog i drugog rada,
- novčana i druga materijalna pomoć,
- osposobljavanje za život i rad maloljetnih lica s posebnim potrebama i odraslih invalidnih lica,
- smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu,
- kućna njega i pomoć u kući.

Gdje se ostvaruju prava iz oblasti socijalnog osiguranja?

Da bi se ostvarila pripadajuća prava iz oblasti socijalnog osiguranja potrebno je javiti se Centru za socijalni rad općine u kojoj lice ima prebivalište/boravište.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Kojim propisom je regulisana zdravstvena zaštita?

- a) U Federaciji BiH prava iz zdravstvene zaštite regulisana su sljedećim aktima:
- Zakon o zdravstvenom osiguranju (Službene novine FBiH, br. 30/97, 7/02, 70/08);
 - Zakon o zdravstvenoj zaštiti (Službene novine FBiH, br. 29/97, 46/10).
- b) U Republici Srpskoj prava iz zdravstvene zaštite regulisana su sljedećim aktima:
- Zakon o zdravstvenom osiguranju (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 18/99, 51/01, 70/01);
 - Zakon o zdravstvenoj zaštiti (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 18/99);
 - Zakon o zaštiti lica sa mentalnim poremećajima (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 46/04);
 - Sporazum o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji BiH, van područja entiteta odnosno Distrikta Brčko, kojem osigurane osobe pripadaju (Službeni glasnik BiH, br. 30/01);
 - Odluka o ličnom učešću i troškovima korištenja zdravstvene zaštite (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 21/01).
- c) U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine prava iz zdravstvene zaštite regulisana su sljedećim aktima:
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti Brčko Distrikta BiH (Službene novine Brčko Distrikta BiH, br. 2/01, 19/07, 2/08);

- Zakon o zdravstvenom osiguranju Brčko Distrikta BiH (Službene novine Brčko Distrikta BiH, br. 1/02, 7/02, 19/07, 2/08, 34/08).

Šta obuhvata zdravstveno osiguranje?

Zdravstveno osiguranje obuhvata:

- obavezno zdravstveno osiguranje,
- prošireno zdravstveno osiguranje,
- dobrovoljno zdravstveno osiguranje.

Šta obuhvata zdravstvena zaštita?

- U Federaciji BiH zdravstvena zaštita obuhvata:
 - hitnu medicinsku pomoć,
 - liječenje zaraznih bolesti,
 - liječenje akutnih i kroničnih bolesti u slučajevima i stanjima kada ugrožavaju život,
 - zdravstvenu zaštitu djece do navršene 15. godine života,
 - zdravstvenu zaštitu redovnih učenika i studenata,
 - otkrivanje i liječenje endemske nefropatije,
 - liječenje malignih oboljenja i inzulo ovisnog dijabetisa,
 - zdravstvenu zaštitu u trudnoći i materinstvu,
 - zdravstvenu zaštitu duševnih bolesnika koji zbog prirode i stanja bolesti mogu da ugroze svoj život i živote drugih lica, ili oštete materijalna dobra,
 - zdravstvenu zaštitu oboljelih od progresivnih neuromišićnih oboljenja,
 - liječenje povreda na radu i profesionalnih oboljenja.
- U Republici Srpskoj zdravstvena zaštita obuhvata:
 - medicinske mjere i postupke za unapređivanje zdravlja, sprečavanje, suzbijanje i rano otkrivanje bolesti i drugih poremećaja zdravlja,
 - ljekarske preglede i druge vrste medicinske pomoći u cilju utvrđivanja, plaćanja i provjeravanja zdravstvenog stanja,
 - liječenje oboljelih i povrijeđenih, i druge vrste medicinske pomoći, prevenciju i liječenje bolesti usta i zuba,
 - medicinsku rehabilitaciju u bolničkim i vanbolničkim ustanovama,

- lijekovi, pomoćni materijal koji služi za primjenu lijekova i sanitetski materijal potreban za liječenje,
- proteze, ortopedska i druga pomagala, pomoćne i sanitarne sprave, stomato-protetsku pomoć i stomatološke materijale.
- U Brčko Distriktu BiH zdravstvena zaštita obuhvata:
 - hitnu pomoć,
 - prevenciju i suzbijanje zaraznih bolesti koje podliježu obaveznom prijavljivanju,
 - prevenciju i mjere na suzbijanju i liječenju karantinskih bolesti,
 - prevencija, suzbijanje i liječenje psihijatrijskih i neuroloških oboljenja koja potencijalno dovode u opasnost život bolesnika i drugih lica,
 - osiguravanje i zaštitu higijensko-epidemiološkog minimuma u svim uslovima življenja, osiguravanje i organizovanje obavezne imunizacije protiv dječijih zaraznih oboljenja,
 - prevenciju malignih oboljenja, AIDS-a, liječenje od tuberkuloze,
 - zdravstveno obrazovanje i unapređivanje zdravstvene kulture,
 - mrtvozorničke usluge,
 - realizaciju drugih prava iz oblasti zdravstvene zaštite, u skladu sa zakonom,
 - jedinstveni zdravstveni statistički informacioni sistem, koji osigurava jedinstveno provođenje i izvršenje statističkih istraživanja u oblasti zdravstva, koja su od interesa za Distrikt Brčko.

Kako se stiče pravo na zdravstvenu zaštitu?

Pravo na zdravstvenu zaštitu je osnova, a može se steći iz:

- radnog odnosa,
- samostalnog obavljanja privredne djelatnosti ili profesionalne djelatnosti,
- obavljanje svećeničke dužnosti,
- obavljanja poljoprivredne djelatnosti,
- po osnovu prava boraca, ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca,
- bivši zaposlenici koji su prestali raditi, a ostvaruju naknadu po osnovu radnog odnosa,
- nezaposlena lica sa srednjim, višim ili visokim obrazovanjem koja su uredno prijavljena zavodu za zapošljavanje,

- korisnik penzije i prava na novčanu naknadu u vezi sa prekvalifikacijom, dokvalifikacijom ili zapošljavanjem,
- državljanin BiH koji ostvaruje, u cijelosti ili djelimično, penziju ili invalidninu od inostranog naplatooca, pod uslovom da ima prebivalište u BiH,
- lice korisnik prava socijalne zaštite,
- izbjegla, raseljena lica i povratnici,
- strani državljanin koji se školuje na teritoriji BiH,
- djeca koja su navršila 15 godina, odnosno djeca do 18 godina, ako nisu završila osnovno školovanje ili se po završetku osnovnog školovanja nisu zaposlila, a prijavljena su na zavod za zapošljavanje,
- djeca od rođenja do 15 godine, odnosno djeca koja se nalaze na redovnom školovanju, ali najduže do 26. godine života,
- osobe starije od 65 godina pod uslovom da imaju prebivalište na području Federacije BiH,
- druga lica za koja je uplaćen doprinos.

Ko ima pravo na obavezno zdravstveno osiguranje?

Pravo na obavezno zdravstveno osiguranje imaju:

- osigurana lica (nosioci obaveznog osiguranja),
- članovi porodice osiguranika:
 - supružnik,
 - djeca i druga djeca bez roditeljskog staranja ako ih osiguranik izdržava,
 - roditelj (otac, majka, očuh, maćeha) ako ih osiguranik izdržava,
 - unuci, braća, sestre, djedovi i nane ako su nesposobni za samostalan život i rad, i ako nemaju sredstava za izdržavanje, pa ih osiguranik osigurava.

Gdje se ostvaruju prava iz primarne zdravstvene zaštite?

Primarna zdravstvena zaštita se ostvaruje u domovima zdravlja i ambulantomata porodične medicine.

Područna ambulanta može se organizirati kao dio doma zdravlja, obično prema općini boravka/prebivališta pacijenta.

Osnovni paket zdravstvenih prava na nivou FBiH stupio je na snagu 1. aprila 2009. godine, a isti definiše neophodan nivo zdravstvenih usluga koji se pod jednakim uslovima pruža svim osiguranicima u FBiH. Osnovnim paketom se osiguranicima garantuje pravo na lijekove sa esencijalne liste lijekova koje moraju biti iste u svim kantonima, minimum ortopedskih pomagala, kao i zdravstvene usluge iz primarne, specijalističko-konsultativne i bolničke zdravstvene zaštite. U sklopu osnovnog paketa zdravstvenih prava, ministarstvo je definiralo i paket zdravstvenih prava za neosigurana lica. Tu su prava djece do 18 godina starosti i studenata do 26. godine života potpuno izjednačena sa pravima osiguranih lica. Odlukom se predviđa i paket zdravstvenih prava za neosigurana lica i to za djecu do 18 godina starosti isti paket kao i za osigurana lica, te paket prava za neosigurana lica preko 18 godina starosti.

Pravilnik o načinu ostvarivanja zdravstvene zaštite¹ i Pravilnik o sadržaju i obimu prava na zdravstvenu zaštitu i participaciju² na sličan način kao i u Federaciji, dodatno uključuje djecu do 15 godina života i osobe preko 65 godina života na obavezno zdravstveno osiguranje (pravilnici su stupili na snagu 2007. godine). Naime, za ove kategorije osoba, te trudnice i porodilje do navršene prve godine života djeteta, ovjera zdravstvene knjižice se vrši čak i onda kada doprinos za zdravstveno osiguranje nije uplaćen.

1) Službeni glasnik RS, br. 54/07, 63/08

2) Službeni glasnik RS, br. 54/07, 63/08

OSNOVNA PRAVA CIVILNIH ŽRTAVA RATA

Osnovna prava civilnih žrtava rata u FBiH

1. Čime je regulisano pitanje prava na zaštitu civilnih žrtava rata u Federaciji Bosne i Hercegovine?

Propis kojim je regulisano pitanje obima i oblika zaštite civilnih žrtava rata, kao i način i uslovi korištenja tog prava, uređeno je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine FBiH, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09).

Ovaj zakon uređuje slijedeća pitanja:

1. osnove socijalne zaštite građana i njihovih porodica, osnovna prava iz socijalne zaštite i korisnici prava iz socijalne zaštite,
2. osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite i invalidskih udruženja,
3. osnovna prava civilnih žrtava rata i članova njihovih porodica,
4. osnovna zaštita porodice sa djecom,
5. financiranje i druga pitanja od značaja za ostvarivanje osnovnih prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Glava III ovog zakona – Zaštita civilnih žrtava rata, uređuje sva pitanja vezana za definisanje pojma, statusa i prava civilnih žrtava rata u Federaciji Bosne i Hercegovine.

2. Ko se, prema Zakonu, smatra civilnom žrtvom rata?

Civilna žrtva rata je osoba kod koje je, u toku rata ili neposredne ratne opasnosti, usljed ranjavanja ili nekog drugog oblika ratne torture, nas-

tupilo oštećenje organizama što uključuje mentalno oštećenje ili značajno narušavanje zdravlja ili nestanak ili pogubljenje osobe³.

Zakon **pravi razliku između civilne žrtve rata i priznanja statusa civilne žrtve rata**. Civilna žrtva rata je svaka osoba kod koje je u toku rata ili nekog drugog oblika ratne torture nastupilo oštećenje organizma, što uključuje mentalno oštećenje ili značajno narušavanje zdravlja, nestanak ili pogibiju te osobe.

Istovremeno, Zakon **priznaje status civilnih žrtava rata samo sljedećim kategorijama:**

1. osobe kod kojih je nastupilo oštećenje organizma od najmanje 60% ili značajno narušavanje zdravlja usljed mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja, nezakonitoga kažnjavanja, protupravnog lišavanja slobode (zatvor, koncentracioni logor, internacija), prinudnog rada tokom ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti;
2. osobe kod kojih je nastupilo oštećenje organizma od najmanje 60% u vezi sa ratnim događajima (bombardovanje, ulične borbe, eksplozija ratnog materijala, zalutali metak i sl.);
3. osobe kod kojih je nastupilo oštećenje organizma od najmanje 60% od eksplozije zaostalog ratnog materijala nakon završetka rata;
4. osobe kod kojih je nastupilo oštećenje organizma od najmanje 60% u vezi sa diverzantskim, terorističkim akcijama kojima se ugrožava sigurnost i ustavni poredak Federacije Bosne i Hercegovine;
5. članovi porodice nestale osobe, ako je nestala osoba bila civil, odnosno nije bila pripadnik oružanih snaga;
6. članovi porodice osobe koja je poginula u vezi sa ratnim događajima (bombardovanje, ulične borbe, eksplozija ratnog materijala, zalutali metak).

3. Kako Zakon definiše status osoba koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje?

U Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona (Službene novine FBiH, br. 39/06) kao posebna kategorija civilnih žrtava rata definišu se osobe koje su proživjele seksualno zlostavljanje i silovanje.

³) Član 54. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, a u vezi sa članom 6. Zakona o izmjenama i dopunama o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, Službene novine FBiH, br. 36/99, 54/04 i 39/06.

4. Da li postoji vremensko ograničenje za ostvarivanje statusa civilne žrtve rata?

Zakon nije postavio vremensko ograničenje za priznavanje statusa civilne žrtve rata. To znači da se status civilne žrtve rata priznaje i osobama kod kojih je došlo do naknadnog oštećenja organizma – ispoljene i pogoršane bolesti, dugog razdoblja inkubacije, gubitka ekstremiteta i vida oba oka zbog pogoršanja opšteg zdravstvenog stanja, mentalnog oštećenja i drugih oštećenja organizma kao posljedice rata ili neposredne ratne opasnosti.

5. Da li status civilne žrtve rata mogu ostvariti osobe iz Republike Srpske i na koji način pravo ostvaruju osobe kojima je priznat status civilne žrtve rata iz FBiH, nakon povratka u RS?

Državljeni BiH koji imaju državljanstvo Republike Srpske, a imaju prebivalište ili boravište na teritoriji FBiH, ostvaruju prava utvrđena ovim Zakonom uz uslov da ova prava nisu ostvarili u Republici Srpskoj. Civilnim žrtvama rata i članovima porodice civilnih žrtava rata sa privremenim boravištem na teritoriji FBiH, po povratku u njihova ranija mjesta prebivališta u Republici Srpskoj ili Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, obezbijedit će se prava koja su imali u mjestu boravišta u FBiH. O njihovom pravu odlučuje nadležna općinska služba prema posljednjem mjestu privremenog boravka, a prije povratka u RS i Brčko Distrikt.

6. Koja prava su utvrđena Zakonom?

Civilne žrtve rata imaju sljedeća prava:

1. ličnu invalidninu ili mjesečno lično novčano primanje,
2. dodatak za njegu i pomoć od strane druge osobe,
3. ortopedski dodatak,
4. porodičnu invalidninu,
5. pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala,
6. osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija),
7. prioritetno zapošljavanje,
8. prioritetno stambeno zbrinjavanje,
9. psihološku pomoć i pravnu pomoć.

Važno je naglasiti da se prava pod 5, 6, 7, 8 i 9 ostvaruju prema propisima o zdravstvenom osiguranju, zdravstvenoj zaštiti, zaštiti porodice s djecom i zapošljavanju.

Osnovna prava civilnih žrtava rata u RS

1. Kojim zakonom je regulisano pitanje prava na zaštitu civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj?

Republika Srpska je pitanje oblika i obima prava zaštite civilnih žrtava rata, kao i način i uslove korištenja tog prava, uredila Zakonom o zaštiti civilnih žrtava rata objavljenom u Službenom glasniku RS, br. 25/93 od 30. decembra 1993. godine, sa izmjenama objavljenim u Službenom glasniku br. 1/94 – Posebno izdanje, 32/94, 37/07 i 60/07.

2. Ko može ostvariti pravo na zaštitu u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj?

Osobe koje mogu ostvariti prava iz ovog zakona su:

1. državljani Republike Srpske koji su oštećenje organizma zadobili poslije 9. januara 1992. godine,
2. lica koja su kao državljani bivše SFRJ zadobila oštećenja organizma u periodu od 18. augusta 1990. do 9. januara 1992. godine, pod uslovom da steknu državljanstvo Republike Srpske i da imaju prijavljeno prebivalište na teritoriji Republike Srpske.
3. lica koja su stekla oštećenje organizma u toku rata u Hrvatskoj, a imaju prebivalište u Republici Srpskoj i imaju državljanstvo Republike Srpske.

3. Ko se smatra civilnom žrtvom rata?

Civilnom žrtvom rata smatra se:

1. lice kod kojeg je nastupilo oštećenje organizma zlostavljanjem, silovanjem, odnosno lišavanjem slobode (zatvor, koncentracioni logor, internacija, prinudni rad) ili koje je u zbjeгу od strane neprijatelja zadobilo ranu, povredu, ozljeđu i kod kojeg je nastupilo oštećenje organizma od najmanje 60%, kao i lice koje je pod navedenim okolnostima ubijeno, poginulo, umrlo ili nestalo;
2. lice koje je zadobilo oštećenje organizma od najmanje 60% usljed ranjavanja ili povreda nastalih u vezi s ratnim operacijama, kao što su: bombardovanje, ulične borbe, zalutali metak, minobacačka i topovska granata i sl.
3. lice koje je zadobilo oštećenje organizma od najmanje 60% usljed ranjavanja ili povreda nastalih od zaostalih vojnih materijala ili kao posljedica neprijateljskih diverzantskih akcija.

4. Da li mogu članovi porodice civilne žrtve rata ostvariti prava prema Zakonu o zaštiti civilnih žrtava rata u RS-u?

Pod određenim uslovima, članovi porodice civilne žrtve rata mogu ostvariti prava prema ovom Zakonu. Članovi porodice su:

1. članovi porodice ubijenog, poginulog, umrlog ili nestalog lica,
2. članovi porodice umrlog lica, kojem je bilo priznato svojstvo civilne žrtve rata.

5. Koja su prava civilnih žrtava rata?

Prava koja može ostvariti civilna žrtva rata su sljedeća:

1. civilna invalidnina, odnosno porodična invalidnina,
2. dodatak za njegu i pomoć drugog lica,
3. dodatak za člana porodice nesposobnog za rad,
4. dodatna novčana pomoć,
5. dodatak za samohranost,
6. zdravstvena zaštita,
7. profesionalna rehabilitacija.

OBRAZOVANJE

Sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini prati administrativnu podjelu države, pa je tako briga o obrazovanju spuštena na entitetski nivo. Na državnom nivou postoji Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju (Službeni glasnik BiH, br. 59/07, 59/09).

Obrazovanje u Federaciji BiH

1. Kojim propisom je regulisano osnovno obrazovanje u Federaciji BiH?

Obrazovanje je u nadležnosti kantona, pa tako svaka kantonalna skupština donosi svoj zakon kojim reguliše obrazovanje:

1. Unsko-sanski kanton – Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju Unsko-sanskog kantona (Službene novine Unsko-sanskog kantona, br. 5/04),
2. Posavski kanton – Zakon o osnovnom školstvu, Zakon o srednjem školstvu (Narodne novine kantona Posavskog, br. 3/04, 4/04),
3. Tuzlanski kanton – Zakon o osnovnoj školi, Zakon o srednjem obrazovanju (Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 6/04, 7/05),
4. Zeničko-dobojski kanton – Zakon o osnovnom obrazovanju, Zakon o srednjem obrazovanju (5/04, 20/07),
5. Bosansko-podrinjski kanton – Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, br. 5/04, 6/09), Zakon o srednjem obrazovanju (Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, br. 5/04),

6. Srednjobosanski kanton – Zakon o osnovnoj školi, Zakon o srednjem školstvu (Službene novine Srednjobosanskog kantona, br.11/01, 17/04),
7. Hercegovačko-neretvanski kanton – Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju (Narodne novine Hercegovačko-neretvanskog kantona, br. 5/00, 4/04, 5/04).
8. Zapadnohercegovački kanton – Zakon o osnovnom školstvu (Narodne novine Zapadnohercegovačkog kantona, br. 6/04, 8/08, 14/08), Zakon o srednjem školstvu (Narodne novine Zapadnohercegovačkog kantona, br. 6/04, 8/08),
9. Kanton Sarajevo – Zakon o osnovnom obrazovanju Kantona Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo, br. 10/01, 21/06, 26/08), Zakon o srednjem obrazovanju (Službene novine Kantona Sarajevo, br. 10/04, 34/07),
10. Kanton 10 – Zakon o osnovnom školstvu, Zakon o srednjem školstvu (Narodne novine kantona 10, br. 12/04).

2. Ko ima pravo na osnovno obrazovanje?

Pravo na osnovno obrazovanje imaju:

- djeca,
- djeca sa posebnim potrebama,
- odrasli.

3. Koliko traje osnovno obrazovanje?

Osnovno obrazovanje je obavezno, traje devet godina i besplatno je za svu djecu.

4. Gdje dijete pohađa osnovnu školu?

Sva djeca u dobi obaveznog obrazovanja upisuju se u školu na području gdje su nastanjeni.

5. Da li dijete može pohađati osnovnu školu van područja gdje je nastanjeno?

Na zahtjev roditelja ili staratelja djeteta, u izuzetnim slučajevima, djetetu se može dozvoliti da pohađa školu na drugom području, ako je to potrebno da bi se zaštitila prava djeteta i ako se ustanovi da je to u najboljem interesu djeteta.

6. Kolika treba biti starost djeteta da bi se moglo upisati u osnovnu školu?

U prvi razred upisuju se djeca koja do početka školske godine navršavaju šest godina i koja su psiho-fizički sposobna za praćenje i savladavanje obrazovno-vaspitnog programa u školi.

U izuzetnim slučajevima dijete starije od šest godina, koje zbog bolesti ili drugih razloga nije bilo upisano u školu, može se upisati u školu.

Na traženje roditelja i rješenja komisije, u prvi razred mogu se upisati i fizički i psihički razvijena djeca koja do kraja tekuće kalendarske godine navršavaju šest godina.

7. Kada se vrši upis djeteta u školu?

Upis djeteta u školu vrši se u aprilu i augustu tekuće godine.

8. Kako se vrši upis u osnovnu školu?

Upis u osnovnu školu vrši se na osnovu spiskova školskih obveznika koje školama dostavlja nadležni organ općine na čijoj teritoriji se nalazi škola.

9. Kada prestaje obaveza pohađanja osnovne škole?

Učeniku koji je navršio 15 godina prestaje obaveza pohađanja osnovne škole istekom te školske godine.

Učenik koji je navršio 15 godina, a nije stekao osnovno obrazovanje, može nastaviti školovanje do navršenih 17 godina života ako to zahtijeva učenik, roditelj ili staratelj, a odlukom direktora škole.

Učenik sa posebnim potrebama može sticati osnovno obrazovanje do navršenih 19 godina života.

Obrazovanje u RS

1. Kojim propisom je regulisano osnovno obrazovanje u Republici Srpskoj?

Osnovno obrazovanje je regulisano Zakonom o osnovnoj školi (Službeni glasnik RS, br. 74/08).

2. Ko ima pravo na osnovno obrazovanje?

Pravo na osnovno obrazovanje imaju:

- djeca,
- djeca sa posebnim potrebama,
- odrasli.

3. Koliko traje osnovno obrazovanje?

Osnovno obrazovanje je obavezno, traje devet godina i besplatno je za svu djecu.

4. Gdje dijete pohađa osnovnu školu?

Sva djeca u dobi obaveznog obrazovanja upisuju se u školu na području gdje su nastanjeni.

5. Da li dijete može pohađati osnovnu školu van područja gdje je nastanjeno?

Na zahtjev roditelja ili staratelja djeteta, u izuzetnim slučajevima, djetetu se može dozvoliti da pohađa školu na drugom području, ako je to potrebno da bi se zaštitila prava djeteta i ako se ustanovi da je to u najboljem interesu djeteta.

6. Kolika treba biti starost djeteta da bi se moglo upisati u osnovnu školu?

U prvi razred upisuju se djeca koja do početka školske godine navršavaju šest godina i koja su psiho-fizički sposobna za praćenje i savladavanje obrazovno-vaspitnog programa u školi.

U izuzetnim slučajevima, dijete starije od šest godina koje zbog bolesti ili drugih razloga nije bilo upisano u školu, može se upisati u školu.

Na traženje roditelja i rješenja komisije, u prvi razred mogu se upisati i fizički i psihički razvijena djeca koja do kraja tekuće kalendarske godine navršavaju šest godina.

7. Kada se vrši upis djeteta u školu?

Upis djeteta u školu vrši se u aprilu tekuće godine.

8. Kada prestaje obaveza pohađanja osnovne škole?

Učeniku koji je navršio 15 godina prestaje obaveza pohađanja osnovne škole istekom te školske godine.

Učenik koji je navršio 15 godina, a nije stekao osnovno obrazovanje, može nastaviti školovanje do navršenih 17 godina života ako to zahtijeva učenik, roditelj ili staratelj, a odlukom direktora škole.

Učenik sa posebnim potrebama može sticati osnovno obrazovanje do navršenih 19 godina života.

Obrazovanje u Brčko Distriktu BiH

1. Kojim aktom je regulisano osnovno obrazovanje u Brčko Distriktu BiH?

Osnovno obrazovanje regulisano je Zakonom o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/08, 25/08).

2. Ko ima pravo na obrazovanje u Distriktu Brčko BiH?

Djelatnost obrazovanja u Distriktu Brčko obuhvata odgoj i obrazovanje:

- učenika,
- učenika sa posebnim potrebama,
- odraslih.

3. Kako se organizuje osnovno obrazovanje?

Osnovno obrazovanje se organizuje u redovnim i paralelnim školama.

4. Trajanje osnovnog obrazovanja

Osnovno obrazovanje je obavezno, traje devet godina i besplatno je za svu djecu.

5. Gdje dijete pohađa osnovnu školu?

Sva djeca u dobi obaveznog obrazovanja upisuju se u školu na području gdje su nastanjeni.

6. Da li dijete može pohađati osnovnu školu van područja gdje je nastanjeno?

Na zahtjev roditelja ili staratelja djeteta, u izuzetnim slučajevima, djetetu se može dozvoliti da pohađa školu na drugom području, ako je to potrebno da bi se zaštitila prava djeteta i ako se ustanovi da je to u najboljem interesu djeteta.

7. Kako se vrši upis djeteta u školu?

Upis u osnovnu školu vrši se na osnovu spiska školskih obveznika dostavljenog školi od matične službe prema izvodima iz matične knjige rođenih.

8. Kada se vrši upis djeteta u školu?

Upis se vrši u toku aprila i maja tekuće godine.

9. Kolika treba biti starost djeteta da bi se moglo upisati u osnovnu školu?

U prvi razred osnovne škole upisuju se djeca koja do 1. aprila tekuće godine navršavaju šest godina života i koja su po ocjeni komisije sposobna za pohađanje prvog razreda.

Na zahtjev roditelja, a nakon stručnog nalaza, može se dozvoliti upis djeteta i godinu ranije ili godinu kasnije, ukoliko je to u najboljem interesu djeteta.

10. Kako i kada se vrši upis djece sa posebnim potrebama?

Upis u odjeljenja za obrazovanje učenika sa posebnim potrebama vrši se na osnovu:

- nalaza i mišljenja komisije o otkrivanju, ocjenjivanju, sposobnostima, razvrstavanju i evidenciji djece i omladine sa posebnim potrebama,
- rješenja o kategorizaciji djeteta, koje donosi nadležni organ.

Upis u školu djece sa posebnim potrebama vrši se u toku maja tekuće godine.

11. Kada prestaje obaveza pohađanja osnovne škole?

Učeniku koji je navršio 15 godina prestaje obaveza pohađanja osnovne škole istekom te školske godine.

Učenik koji je navršio 15 godina a nije stekao osnovno obrazovanje, može nastaviti školovanje do navršenih 17 godina života ako to zahtijeva učenik, roditelj ili staratelj, a odlukom direktora škole.

Učenik sa posebnim potrebama može sticati osnovno obrazovanje do navršenih 19 godina života.

POSREDOVANJE U ZAPOŠLJAVANJU

Posredovanju u zapošljavanju u FBiH

1. Kojim propisom je regulisano posredovanje u zapošljavanju u FBiH?

U Federaciji Bosne i Hercegovine propis kojim se reguliše pitanje posredovanja u zapošljavanju je Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, br. 55/00, 41/01, 22/05, 9/08).

2. Koja osoba se smatra nezaposlenom osobom?

Osoba koje se smatra nezaposlenom je osoba koja je sposobne za rad, a koja:

- nema registrirano privredno društvo ili drugo pravno lice, odnosno ne ostvaruje dividendu po osnovu udjela u privrednom društvu ili drugom pravnom licu,
- nema registrirani obrt,
- ne bavi se poljoprivrednom djelatnošću,
- nije uživatelj penzije prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju,
- nije redovan učenik ili student,
- ostvaruje prihod po bilo kojem osnovu,
- aktivno traži posao.

3. Pod kojim uslovom osoba može ostvarivati prava po osnovu nezaposlenosti?

Status nezaposlene osobe može imati samo osoba koja aktivno traži posao, na način da se redovno javlja službi za zapošljavanje, podnosi molbe poslodavcima ili daje oglase i javlja se na oglase i konkurse, pridržava se programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije.

4. Koja prava pripadaju nezaposlenoj osobi?

Prava koja pripadaju nezaposlenoj osobi, kako bi joj se osigurala materijalna i socijalna sigurnost za vrijeme nezaposlenosti su:

- novčana naknada,
- doprinosi za zdravstveno i penzijsko osiguranje.

5. Da li osoba koja dobrovoljno napusti posao može steći prava po osnovu nezaposlenosti?

Prava po osnovu nezaposlenosti nisu bezuslovna, pa osoba koja doprinese prestanku radnog odnosa ili kada se utvrdi da je dobrovoljno napustila posao bez opravdanoga razloga, neće moći ostvariti pravo na novčanu naknadu.

6. Kada prestaje status nezaposlene osobe?

Status nezaposlene osobe prestaje osobi koja:

- zasnjuje radni odnos,
- odbije odgovarajući ponuđeni posao,
- bude zatečena na radu bez ugovora o radu ili pisane izjave poslodavca, odnosno rješenja o zasnivanju radnog odnosa ili o postavljenju,
- registra privredno društvo ili drugo pravno lice, odnosno ostvari dividendu po osnovu udjela u privrednom društvu ili u drugom pravnom licu,
- počne se baviti poljoprivrednom djelatnošću,
- ispuni uslov za penziju prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju,
- stupi na izdržavanje kazne zatvora, mjere sigurnosti, zaštitne ili vaspitne mjere u trajanju dužem od šest mjeseci,
- navršši 65 godina života,

- odbije uključiti se u obrazovanje na istom stupnju stručne spreme, koje je organizirala i troškove snosi služba za zapošljavanje, u cilju povećanja njene mogućnosti zapošljavanja, ili ako bez opravdanoga razloga prekine, odnosno ne završi obrazovanje,
- ne javi se službi za zapošljavanje u dva uzastopna roka, a ne obavijesti službu za zapošljavanje o opravdanim razlozima nejavljanja,
- ne ispunjava uslove o aktivnom traženju posla,
- odjavi se sa evidencije,
- postane redovan učenik ili student.

7. Gdje se ostvaruju prava po osnovu nezaposlenosti?

Da bi ostvarila svoja prava, nezaposleno lice treba se javiti u kantonalnu službu za zapošljavanje u općini na kojoj ima prebivalište/boravište.

Posredovanje u zapošljavanju u Republici Srpskoj

1. Kojim propisom je regulisano posredovanje u zapošljavanju u RS-u?

Propis kojim je normiran način posredovanja u zapošljavanju je Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 30/10).

2. Ko se smatra nezaposlenom osobom?

Nezaposlena osoba je ona osoba koja je prijavljena na evidenciji nezaposlenih kod Zavoda za zapošljavanje RS, starosti od 15-65 godina i koja je sposobna ili ograničeno sposobna, koja nije u radnom odnosu ili na neki drugi način ne ostvaruje pravo na rad.

3. Koja prava ostvaruje osoba koja je nezaposlena?

Svako lice koje se prijavljuje Zavodu za zapošljavanje radi traženja zaposlenja ima pravo na:

- informisanje o mogućnostima i uslovima zapošljavanja,
- posredovanje u zapošljavanju,
- savjetovanje o izboru zanimanja i stručno osposobljavanje i pripremu za zapošljavanje.

Osobe kojima je prestao radni odnos bez njihovog zahtjeva, saglasnosti ili krivice, a koje imaju neprekidno najmanje 8 mjeseci staža osigura-

nja u posljednjih 12 mjeseci, ili sa prekidima u posljednjih 18 mjeseci, imaju pravo na:

- novčanu naknadu,
- zdravstveno osiguranje,
- penzijsko i invalidsko osiguranje u trajanju do tri godine, ukoliko sa tim stažom osiguranja ispunjava uslov za starosnu penziju.

4. Pod kojim uslovom osoba može ostvarivati prava po osnovu nezaposlenosti?

Osoba koja je nezaposlena, a da bi imala status nezaposlene osobe, treba aktivno tražiti posao, a smatra se da traži posao:

- ako se jednom u 60 dana javlja nadležnoj službi Zavoda za zapošljavanje radi informisanja o mogućnostima i uslovima zaposlenja i posredovanja u zapošljavanju,
- ako se javlja na prijavljenu potrebu za radnim mjestima,
- ako traži zaposlenje posredstvom Zavoda za zapošljavanje RS ili se neposredno obraća poslodavcu radi zaposlenja,
- ne smije neopravdano odbiti ponuđeno odgovarajuće zaposlenje i odgovarajuće dodatno obrazovanje i obuku.

Posredovanje u zapošljavanju u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine

1. Kojim propisom je regulisano posredovanje u zapošljavanju u Brčko Distriktu BiH?

Zakonom o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti Brčko Distrikta (Službene novine Brčko Distrikta BiH, br. 33/04, 19/07, 25/08) regulisana su prava osoba za vrijeme nezaposlenosti i uslovi posredovanja dok je osoba nezaposlena.

2. Ko se smatra nezaposlenom osobom?

Nezaposlenom osobom se smatra osoba koja nije zaključila ugovor o radu ili nije po nekom drugom osnovu radno angažirana, a sposobna je za rad, evidentirana na evidenciji nezaposlenih koju vodi Zavod za zapošljavanje Brčko Distrikta BiH i koja aktivno traži zaposlenje.

3. Šta se smatra pod aktivnim traženjem zaposlenja?

Lice aktivno traži zaposlenje ako se u propisanim rokovima javlja stručnoj službi Zavoda za zapošljavanje Brčko Distrikta radi informisanja o mogućnostima zaposlenja i sam kontaktira poslodavce i agencije za zapošljavanje.

4. Pod kojim uslovima se ostvaruju prava na osnovu nezaposlenosti?

Osobi kojoj je prestao radni odnos bez njenog zahtjeva, saglasnosti ili krivice.

5. Koja prava se ostvaruju na osnovu nezaposlenosti?

Prava koja se ostvaruju na osnovu nezaposlenosti su:

- novčana naknada,
- zdravstveno osiguranje,
- penzijsko i invalidsko osiguranje.

6. Pod kojim uslovima se ostvaruju prava na osnovu nezaposlenosti?

Prava na osnovu nezaposlenosti ostvaruju samo one osobe kojima je prestao radni odnos bez njihovog zahtjeva, saglasnosti ili krivice, ili im je osiguranje prestalo na drugi način, a imaju:

- osam mjeseci neprekidnog staža osiguranja u posljednjih 12 mjeseci, ili
- 12 mjeseci s prekidima u posljednjih 18 mjeseci.

LJUDSKA PRAVA I DISKRIMINACIJA

1. Kojim domaćim aktima su zagaranovana ljudska prava u Bosni i Hercegovini?

Zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini definirao je Dejtonski mirovni sporazum, odnosno Ustav koji je sastavni dio Dejtonskog mirovnog sporazuma, i to Anex 4.

2. Koja ljudska prava su zagaranovana Ustavom?

Ustavom su zagaranovana prava koja propisuje Europska povelja o ljudskim pravima, te su navedena glavna temeljna prava svake osobe koja se nalazi na teritoriji Bosne i Hercegovine.

3. Šta propisuje Europska povelja o ljudskim pravima?

Europska povelja definiše 13 temeljnih prava koja imaju vrijednost ustavnih prava, i sva ova prava su zagaranovana bez diskriminacije, a to su:

1. Pravo na život,
2. Prava da se ne bude podvrgnut mučenju, nehumanom ili ponižavajućem tretmanu i kažnjavanju,
3. Pravo da se ne drži u ropstvu i u sužanjstvu i pravo da se ne bude podvrgnut nasilnom i prinudnom radu,
4. Pravo na slobodu i zaštitu ličnosti,
5. Pravo na jednak proces u građanskom i krivičnom domenu i u pravima vezanim za krivični postupak,
6. Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, mjesta stanovanja i korespondencije,
7. Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti,

8. Sloboda izražavanja,
9. Sloboda mirnog okupljanja i sloboda udruživanja,
10. Pravo na brak i formiranje obitelji,
11. Pravo na privatno vlasništvo,
12. Pravo na obrazovanje,
13. Pravo na slobodu kretanja i mjesta boravka.

4. Koji su mehanizmi zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini?

Zaštitu svojih prava građani BiH mogu ostvariti:

- pred domaćim sudovima,
- ombudsmenima,
- Sudom za ljudska prava u Strazburu.⁴

5. Pred kojim sudovima se može tražiti zaštita ljudskih prava?

U Federaciji BiH postoje sljedeći sudovi:

- općinski,
- kantonalni,
- Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine,
- Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine.

U Republici Srpskoj postoje sljedeći sudovi:

- osnovni sudovi sa svojim odjeljenjima,
- okružni sudovi,
- Vrhovni sud Republike Srpske.

U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine postoje sljedeći sudovi:

- Osnovni sud Brčko Distrikta BiH,
- Apelacioni sud Brčko Distrikta BiH.

⁴ Građani se mogu obratiti Sudu za ljudska prava u Strazburu tek nakon što iskoriste sve mogućnosti pred domaćim sudovima.

